

RÜŞVET SUÇUNDA GÖREVİN KAPSAMI*

The Scope of the Duty in Bribery

Dr. Öğr. Üyesi Recep KAHRAMAN**

ÖZ

Rüşvet suçu, kamu görevlisinin görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması amacıyla, doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, kendisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat temin etmesidir. Haksız menfaat sağlanmasının karşılığı olan iş ya da eylemin göreve dahil olması gerekir. Göreve dahil olmayan iş ya da eylemin karşılığında görevlinin çıkar elde etmesi rüşvet suçunu oluşturmaz. Bu nedenle suçun maddi unsuru olarak kabul edilen görevin kapsamı önceden belirlenmelidir. Görevin gereklerine aykırı ya da görevin gereklerine uygun hareketlerin her ikisi de rüşvet suçunun unsuru olarak kabul edilmektedir. Görev kapsamının dar veya geniş yorumlanması ceza sorumluluğunu etkilemektedir. Kamu görevlisinin ek uğraşı ile yerine getirilen ya da takdir yetkisini kullandığı iş ya da eylemin niteliği, ceza sorumluluğunun tespiti açısından önemlidir. Sağlanan haksız menfaat ile görevin ifasıyla ilgili iş ya da eylem arasında illiyet bağı rüşvet anlaşmasında kurulmalıdır. Bu nedenle iş ya da eylemin önceden somutlaştırılmış olması gerekir.

ANAHTAR KELİMELEER: Rüşvet, Görev, Haksız Menfaat, Rüşvet Anlaşması.

ABSTRACT

The bribery is committed when a public official, directly or through other persons, takes an advantage for himself or another person designated by him, in order for him to perform or not to perform a task with regard to his duty. The perform or action against the provision of unfair benefits to the public official should be within the scope of the public activity carried out by the public administration. It is not a bribery if the officer gains benefit in exchange for perform or action not included in the task. The scope of the duty considered as an element of the bribery must be determined in advance. Any act contrary to or in accordance with the requirements of the duty is considered an element of the bribery. Broad or narrow interpretation of the scope of duty affects criminal liability. The nature of the perform or action performed or exercised by the public official with special effort is important for the determination of criminal responsibility. The causal link between the unfair benefit provided and the perform or action related to the performance of the duty should be established in the bribery agreement. For this reason, the perform or action that needs to be fulfilled must be concretized in advance.

KEY WORDS: Bribery, Duty, Unfair Advantage, Bribery Agreement.

---

* Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 07.04.2019

Kabul Edildiği Tarih: 05.12.2019

DOI Numarası: [10.15337/suhfd.550480](https://doi.org/10.15337/suhfd.550480)

** Necmeddin Erbakan Üniversitesi SBF

E-Mail Adresi: rkahraman@erbakan.edu.tr ORCID ID: [0000-0002-0991-9692](https://orcid.org/0000-0002-0991-9692)

GİRİŞ

Kamu görevlisinin görevini kötüye kullanması olarak ifade edilen rüşvet suçunda, göreve dahil yetkili olunan konuda karşı tarafla serbest iradelerin ürünü olan, karşılıklı rızaya dayalı bir anlaşma sonucunda çıkar elde edilmektedir. Kamu idaresinin kamu görevlisine yüklediği “görevi yerine getirme” vazifesi nedeniyle rüşvet suçu yüklenen edimin ihlali olarak kabul edilir.¹

Kamu görevlisinin, sahip olduğu yetkiyi, genel idare esaslarına, kamusal yönetim biçimine uygun olarak kullanması gerekir.² Rüşvet suçunda kamu görevlisi haksız menfaat elde etmek suretiyle görevli olduğu konuda yetkisini kötüye kullanmaktadır.³ Görev bizzat kullanılabilir bir durum olmadığından bu durum sadece bir faaliyet veya hizmettir. Bu nedenle görev kamu görevlisine yasanın verdiği yetki, kamusal güç ile yerine getirilir. Yetkiyi kötüye kullanması görevi kötüye kullanma olarak ifade edilmektedir.⁴

Rüşvet suçunda kamu görevlisi olması gereken failin, özel yükümlülük altında olması, diğer ifadeyle özel faillik niteliğini taşıması yeterli olmaz, aynı zamanda fiil üzerinde de hakimiyet kurması gerekir. Bu açıdan bakıldığında rüşvet suçu hakimiyet ve yükümlülük suçu olarak ifade edilebilir.⁵ Failin yükümlü olduğu şey, görevin ifası olduğundan ifa edilecek görevin olmaması suçun oluşmasını engeller.⁶

Haksız menfaatin karşılığı olan iş ya da eylemin kamu görevlisinin görevine dahil olup olmadığına göre suçun niteliği belirlenmektedir. Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya araçlar vasıtasıyla, bir kamu görevlisine

¹ SCHÖNKE Adolf-SCHRÖDER Horst, (2014), Strafgesetzbuch: Kommentar, Münih, s. 3091; Yargıtay’a göre rüşvet “ceza tatbikatında memur sayılan bir kimsenin görevine giren bir iş için kendi tarafından icbar, ikna veya iğfal şeklinde bir hareket olmaksızın kanunen yapmaya mecbur olduğu şeyi yapmak veya yapmamak, yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapmamak veya yapmak için kanunen verilmesi gerekmeyen bir mal veya herhangi bir menfaat sağlaması yahut para veya menfaat hakkında taahhüt veya teminat kabul etmesidir. (CGK. 19.10.1987, 5-205/462).

² GÖZLER, Kemal, (2009), İdare Hukuku, Cilt I, Ekin Yayınevi, Bursa, s. 630; İdarenin işlevini yerine getirmek amacıyla kanun koyucunun belirlemiş olduğu düzen, genel idare esasları olarak ifade edilmektedir. Kamusal faaliyet, genel idare esaslarına göre, kamu görevlileri tarafından yürütülmelidir. GİRİTLİ, İsmet-BİLGİN, Pertev-AGÜNER, Tayfun, (2006), İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul, s. 446.

³ GÜRELLİ Nevzat, (1954), İrtikâp ve Rüşvet Cürümleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, s. 66.

⁴ YAŞAR Osman-GÖKCAN Hasan Tahsin-ARTUÇ Mustafa, (2014), Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 7763.

⁵ ÖZGENÇ İzzet, (2013), İrtikap, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 76.

⁶ CARRARA Francesco, (1877), Programma dei Corso di Diritto Criminale, C.5, Lucca, s. 116.

veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlanması halinde rüşvet suçu oluşmaktadır. Anlaşma konusu iş ya da eylemin göreve dahil olmaması halinde menfaat sağlayan birey açısından sorumluluk bulunmamasına karşın kamu görevlisinin disiplin sorumluluğu doğabilmektedir.⁷

1. Görevin Suç Genel Teorisindeki Yeri

Suç genel teorisinde suçun unsurları, maddi ve manevi unsurlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Rüşvet suçunun maddi unsurlarından fiil, görevin ifasıyla ilgili belli bir işin yapılması ya da yapılmaması amacıyla kamu görevlisinin veya göstereceği üçüncü kişinin menfaat sağlamasıdır.⁸

Çalışmanın konusu olan görevin, suçun maddi unsuru ya da suçun ön şartı olduğu konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Suçun maddi unsuru, eksikliği halinde suçun oluşmayacağı tipik eyleme ilişkin olan somut unsurlardır. Suçun ön şartı ise suçun maddi unsurundan önce dış alemde doğması gereken birtakım koşullardır.⁹ Doktrinde bir görüşe göre rüşvet suçunda cezalandırılması gereken hareket olan menfaatin sağlanması ile görev arasında doğrudan illiyet bağının kurulması gerekli olduğundan kamu görevlisinin, haksız menfaatin sebebi olan işin yapılması ya da yapılmaması konusunda görevli olması suçun maddi unsuruna dahildir.¹⁰ Diğer görüşe göre; failin kamu görevlisi olması ve fiilin göreve dahil olması suçun maddi unsuru olan menfaatin sağlanmasından önce gerçekleşmelidir. Bu nedenle rüşvet suçunda görevli olma hali maddi unsura dahil olmayıp suçun ön şartıdır.¹¹

Suçun ön şartı doğrudan suçun maddi unsuruna bağlı olduğundan evrensel ceza hukuku anlayışında suçun maddi unsuru - suçun ön şartı ayrımı bulunmamaktadır. Bu nedenle rüşvet suçunda kamu görevlisinin görevli olması hali suçun maddi unsuru olarak kabul edilmelidir.

⁷ MANZİNİ Vincenzo, (1986), Trattato di Diritto Penale Italiano: dei delitti contro la pubblica amministrazione e l'amministrazione della giustizia, Torino, s. 239; Benzer görüşü savunan Yargıtay'a göre göreve dâhil olmayan iş dolayısıyla rüşvet suçu işlenemez. "Rüşvet suçu bir kamu görevlisinin görevinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapması veya yapmaması için kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlamasıyla oluşur. Burada önemli olan yapılan işin memurun görevine giren bir iş olması ve rüşvet sonucu yapılması istenilen belirli eylem ile sanığın görevi arasında mutlak bir bağın varlığıdır." (5. CD. 26.11.2007, 4413/9276).

⁸ GÜRELLİ, s. 93.

⁹ ALACAKAPTAN Uğur, (1975), Suçun Unsurları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, s. 6.

¹⁰ SCHÖNKE-SCHRÖDER, s. 3100.

¹¹ MANZİNİ, s. 194.

2. Görevin Kapsamı

2.1. Genel Açıklamalar

Rüşvet suçunda haksız menfaatin nedeni olan iş ya da eylemin görevle bağlantısı suçun kurucu unsuru olduğundan görevin kapsamından önce görevin nasıl oluştuğunun belirlenmesi ve daha sonra kapsamının tespiti gerekir.¹²

Kamu hizmetlerinin yürütülebilmesi için idarenin örgütlenmesi gerekir. İdari teşkilat içerisinde, kamusal faaliyetin yerine getirilmesinde, kamu idaresini temsil eden kişi olan kamu görevlisinin, faaliyetin yerine getirilmesinde görevli olması gerekir.¹³

Görev, kamu görevlisinin kamu idaresi tarafından yetkilendirildiği iş ya da eylemin yerine getirilmesidir. Toplumunu oluşturan bireyler adına yürütülen faaliyetlerin kamusal faaliyet olması bu faaliyetlerin kamu gücü adına yerine getirilmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Rüşvet suçunda anlaşma konusu iş ya da eylemin gerçekleştirilmesi ile görev arasında illiyet bağının kurulması gerekir.¹⁴

2.2. Görevin Kapsamının Belirlenmesi

Görevin kapsamı, kamu görevlisinin cezai sorumluluğunun belirlenmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Görev kapsamının geniş tutulması ceza sorumluluğunun alanını genişletirken, dar tutulması halinde ise sorumluluk alanı daraltılmış olur. Rüşvet suçunun düzenlendiği 5237 sayılı kanun md. 252’de görevin nasıl belirlendiği ve kapsamına ilişkin hüküm yer almamasına karşın rüşvet suçunun düzenlendiği 765 sayılı kanun md. 211/1’de “kanunen veya nizamden yapmaya veya yapmamaya mecbur olmayan şey” ifadesiyle görevin kapsamının mevzuata göre belirlenmesi gerektiği kanun koyucu tarafından düzenlenmişti.

Rüşvetin bir görev suçu olduğu konusu kati olmasına rağmen görevin ve kapsamının ne olduğu, nasıl belirlendiği konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır:

Birinci görüşe göre; kamu görevlisinin görev alanı işin niteliğine göre tespit edilmelidir.¹⁵ İkinci görüşe göre; kamu görevlisinin görev alanının tespiti sadece mevzuat hükümlerine bakılarak tespit edilebilir.¹⁶ Anayasal ilke olan idarenin kanuniliğinin

¹² TOROSLU Nevzat, (2018), Ceza Hukuku Özel Hükümler, Savaş Yayınevi, Ankara, s. 279.

¹³ GÜNDAY Metin, (2011), İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara, s. 579.

¹⁴ ÖZGENÇ, s. 153.

¹⁵ ARTUK Mehmet Emin-GÖKÇEN Ahmet-ALŞAHİN Mehmet Emin-ÇAKIR Kerim, (2018), Ceza Hukuku Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 1072.

¹⁶ YAŞAR-GÖKCAN-ARTUÇ, s. 7638.

sonucu olarak, kamu görevlisinin işlem yapabilme kudreti, mevzuattan doğmalıdır.¹⁷ Benzer görüşü savunan Yargıtay'a göre görevlendirmenin dayanağı mevzuat hükümleri olmalıdır. *"Uzman Çavuş olarak görevli olup devriye görevini yerine getirirken sü-rücü belgesi olmayan bir kişinin maddi hasarlı trafik kazasına karıştığını öğrenen sa-nığın, 2803 sayılı ..., Teşkilatı Görev ve Yetkileri Kanununun 25. maddesi delaletiyle 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Ek 6.maddesinin 5. fıkrasında yer alan "Yapıla-cak araştırma sonunda edinilen bilginin bir kabahate ilişkin olduğu hallerde, konu araştırılarak gerekli yasal işlem yapılır veya yapılması sağlanır." Hükmü çerçevesinde durumu jandarma trafik görevlilerine bildiren işlem yapılmasını sağlama görevinin bu-lunduğu gözetilmelidir."*¹⁸ Görevin kapsamının sadece mevzuata bakılarak belirlen-mesi görüşü doktrinde eleştirilmektedir. Kapsamın sadece mevzuatla belirlenmesi suçla mücadele açısından yerinde değildir. Mevzuatta yer almayan ama kamu görev-lisinin görevine ilişkin faaliyetlerle ilişkili haksız menfaat elde edildiğinde kamu görev-lisinin sorumluluğuna gidilemez. Bu nedenle kamu görevlisinin idareyi temsil ederken icra ettiği tüm faaliyetleri görevin kapsamı kabul edilmelidir.¹⁹ Üçüncü görüşe göre; tespit yapılırken, kamu görevlisinin görev ve yetkilerini düzenleyen özel hükümlere, yapılması konusunda anlaşılan işin niteliğine ve kamu görevlisinin statüsüne bakılma-lıdır.²⁰

Rüşvet suçunda kamu görevlisinin cezalandırılmasının temel sebebi görevini kötüye kullanmasıdır. Görevli olmadığı konuda görevin ihlali mümkün olmadığından görevin kapsamının objektif olarak önceden belirlenmesi ceza sorumluluğunun tayini bakımından önemlidir. Kamu idaresinin temsilcisi olan kamu görevlisinin temsil yetki-sini kullanmasıyla birlikte yerine getirdiği iş ve eylemler bütünü görev olarak ifade edilmektedir. Temsil yetkisinin hangi alanlarda kullanılması gerektiği diğer ifadeyle görevin kapsamı, yerine getirilme biçim ve yöntemleri öncelikli olarak mevzuatta dü-zenlenmelidir. Kamu görevlisi kamu idaresine tabi olan süjedir ve idare hukuku rej-i-minde görevlendirme mevzuatın yanında kurum içi talimatlarla da gerçekleştirilmek-tedir.

¹⁷ AKYILMAZ, Bahtiyar-SEZGİNER, Murat-KAYA, Cemil, (2019), Türk İdare Hukuku, Savaş Yayınevi, s. 353.

¹⁸ (5. CD. 09.05.2016, 4668/4798).

¹⁹ TEZCAN Durmuş-ERDEM Mustafa Ruhan-ÖNOK R. Murat, (2018), Teorik Ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, s. 761.

²⁰ ERMAN Sahir-ÖZEK Çetin, (1992), Kamu İdaresine Karşı Suçlar, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstan-bul, s. 93.

2.3. Görevin Kapsamının Dar veya Geniş Yorumlanması

Rüşvet suçunda haksız menfaatin sağlanmasının sebebi olan iş ya da eylemin müstakil olarak kamu görevlisinin görevine dahil olup olmamasına göre görevin kapsamı dar veya geniş yorumlanabilmektedir.²¹

Rüşvet konusu iş ya da eylemin doğrudan kamu görevlisine ait olması gerektiği kabul edildiğinde görev kapsamı dar yorumlanmış olur. Bu görüşü savunanlara göre; görevin ifası ancak rüşvet alan kamu görevlisi bakımından mümkün olmalıdır.²² İdare hukukunda yetki kamu düzenindedir. Mevzuat hükümleriyle yetki kime verilmişse ancak o makam tarafından kullanılmalıdır.²³ Yargıtay'da benzer görüşü savunmaktadır. *"Sanıkların baş komiser olan katılanın odasına görüşmek amacıyla geldikleri, katılanın sorumluluğu dahilinde bulunan alan içerisinde mazot çıkaracaklarını, kendilerine yardımcı olmasını, yardımcı olursa kendisini memnun edeceklerini ve hakkını zarf içerisinde getireceklerini söyledikleri, katılanın üzerinde daha etkili olabilmek amacıyla üst mevkide bir emniyet görevlisi ile görüştüğü intibainı uyandırarak telefonu katılana vermek suretiyle sanıkların rüşvet vermeye teşebbüs ettiklerinin iddia ve kabul edildiği olayda, .katılanın suç tarihinde kaçak mazot çıkartılması ve naklini önleme, engelleme, akaryakıt istasyonunda arama yapma ve denetleme yetki ve sorumluluğu olup olmadığının araştırılması gerekir."*²⁴

Görev kapsamının geniş yorumlanması halinde rüşvet konusu iş ya da eylemin doğrudan kamu görevlisine ait olmayıp görev yaptığı dairenin yetkisine girmesi yeterlidir.²⁵ İş ya da eylemin dairenin yetkisinde olmasının doğal sonucu olarak kamu görevlisinin iş ya da eylem açısından özel olarak yetkilendirilmesi gerekli değildir.²⁶

Rüşvet suçunda anlaşma konusu işin yapılması ya da yapılmaması konusunda kamu görevlisinin görevli olmasının yanında yetkili de olması gerekir. Diğer ifadeyle fiilin kamu görevlisinin bağlı olduğu kurumun görevi kapsamında olması tek başına yeterli değildir.²⁷ Örneğin İçişleri bakanlığı personeli olan polis memurunun bağlı olduğu kurum, trafik denetimi konusunda görevlidir. Ankara sınırları içinde yetkilendi-

²¹ ERMAN-ÖZEK, s. 94.

²² ÖNDER Ayhan, (1987), Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, İstanbul, s. 162.

²³ AKYILMAZ-SEZGİNER-KAYA, s. 353.

²⁴ (5. CD. 21.04.2014, 509/4459).

²⁵ PAGLIARO Antonio, (1986), Principi di diritto penale: Parte speciale: delitti dei pubblici ufficiali contro la pubblica amministrazione, Milano, s. 150.

²⁶ ÖZBEK Veli Özer-DOĞAN Koray-BACAKSIZ Pinar-TEPE İlker, (2017), Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 1091.

²⁷ HAFIZOĞULLARI Zeki-ÖZEN Muharrem, (2016), Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar, USA Yayıncılık, Ankara, s. 43.

rilmiş olan polis memuru Çankırı sınırları içinde yetkili olmamasına rağmen trafik denetimi yapmış ve kurallara aykırı davranan sürücüden ceza kesilmemesi karşılığında menfaat sağlamıştır. Aynı şekilde üniversitede amfide sınav görevi olan gözetmen, diğer amfiye arkadaşının yanına gider ve yetkili olmadığı amfide kopya çeken öğrenciden tutanak tutulmaması karşılığında menfaat elde eder. Verilen örneklerin tamamında kamu görevlisi, rüşvet anlaşmasının konusu olan iş ya da eylem bağlı olduğu kurumun görevine girmesine rağmen kendisi yetkili değildir. Bu nedenle sağlanan menfaat rüşvet suçunu oluşturmaz. Örneklerde görüldüğü gibi bağlı olduğu kurumu kamu idaresi olarak kabul ettiğimizde kamu görevlisi, bağlı olduğu idarenin temsilcisi olarak kamusal faaliyeti yerine getirmektedir. Kuruma bağlı olmasına rağmen temsil yetkisi bulunmadığında kamu görevlisinin iş ya da eylemin yerine getirilmesi konusunda görevli sayılması mümkün olmadığından görevin kapsamının dar yorumlanması gerekir.

2.4. Ek Uğraşın Gerekli Olduğu İşlerin Görevin Kapsamında Sayılması Sorunu

Kamu görevlisinin belli bir işin ifası karşılığında haksız menfaat elde etmesi rüşvet suçundan sorumlu tutulması için tek başına yeterli değildir. Kamu görevlisinin yetkilendirilmediği, yerine getirmesi konusunda yükümlü olmadığı bir hizmet olmasına rağmen görevlinin ek uğraşı ile icra edilen iş ya da eylemin görevin kapsamında sayılıp sayılmayacağı doktrinde tartışmalıdır.

Ek uğraşın görev kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunanlara göre icra edilen iş görevin parçasıdır. Görevli olunmasaydı bu işi yerine getirmesi ondan talep edilmezdi ve kamu görevlisi de yerine getirmezdi. Haksız menfaat, görevin kapsamında olan iş karşılığında elde edilmiş olduğundan rüşvet suçu oluşur.²⁸ Ek uğraş ile yapılacak işler kural olarak görevin kapsamında sayılır. İşin görev kapsamında sayılmaması için belli koşulların oluşması gerekir. İlk koşula göre kamu görevlisi iş ya da eylemi yerine getirmekle yükümlü olmamalıdır. İkinci koşula göre sağlanan menfaate bağlı olarak yerine getirilen iş ya da eylem görevlinin asli görevini icra etmesini engellememelidir. Üçüncü koşula göre sağlanan menfaate bağlı olarak yerine getirilen iş ya da eylem kamu görevlisinin itibarını hissedilebilir düzeyde sarsmamalıdır.²⁹ Ek uğraşın görev kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini savunanlara göre yükümlülüğün olmaması, uğraşın görev kapsamında değerlendirilmemesinin sebebidir. Örneğin mesai bitiminde veya tatil günü mahkeme kaleminden avukatın mahkemenin kararını

²⁸ SAVAŞ Vural-MOLLAMAHMUTOĞLU Sadık, (1995), Türk Ceza Kanunu Yorumu, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 2427.

²⁹ ANTOLİSEİ Francesco, (1986), Manuale di Diritto Penale, Parte Speciale II, Milano, s. 791.

istemesi halinde söz konusu iş ya da eylem yükümlülük dolayısıyla değil kamu görevlisinin ek uğraşı ile yerine getirilmektedir.³⁰

Yargıtay'a göre kamu görevlisinin ek uğraşının karşılığında iş ya da eylemin yerine getirilmesi halinde görevin dışına çıkılmamaktadır. *"Tapu Müdürlüğünde taşınmazlarla ilgili satış, ipotek, intikal, hibe gibi akitli ve akitsiz işlemleri yapmakla görevli sanığın, satın aldığı ev için banka lehine ipotek koydurmak maksadıyla müracaat eden müştekiye mesainin bitimine az kaldığını, işin bu sürede yetişmeyeceğini, öğleden sonraya kaldığını, ancak 100 lira verdiği takdirde öğle arası da çalışıp işlemleri tamamlayacağını belirttiği, bunun üzerine şikayetçinin Savcılığına müracaatını müteakip sanığın seri numaraları önceden tespit edilmiş paralarla birlikte yakalandığı ve olayda irtikabın icbar veya ikna unsurlarının da bulunmadığının anlaşılması karşısında; 5237 sayılı TCK'nın rüşveti tanımlayan 252/3. maddesinde "rüşvet, bir kamu görevlisinin, görevinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapması veya yapmaması için kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlanmasıdır" denilerek sadece nitelikli rüşvete yer verildiği, yapması gereken iş için para alma eyleminin rüşvet sayılmadığı cihetle sabit görülen eylemin aynı yasanın 257. maddesinde düzenlenen görevinin gereklerine uygun davranmak için çıkar sağlamak suçunu oluşturacağı gözetilmeden suç vasfında yanılıya düşülerek yazılı şekilde hüküm kurulması yasaya aykırıdır."*³¹ Somut olayda eylemin rüşvet sayılmayıp görevi kötüye kullanma suçu sayılmasının sebebi 6352 sayılı kanun değişikliğinden önce görevin gereklerine uygun hareketin karşılığında sağlanan haksız menfaatin 5237 sayılı kanun md. 250'de rüşvet suçu olarak değil md. 257/3 gereğince görevi kötüye kullanma suçu kabul edilmesidir.

Kamu görevlisinin ek uğraşına bağlı olarak menfaat sağlaması, görevine dahil olmayan iş ya da eylemin yerine getirilmesi için menfaat sağlaması olarak kabul edilmelidir. Örneğin defterlerini onaylatmak için vergi dairesine giden tacir, işlemin tamamlanmasından sonra defterleri almaya gelemeyeceğinden kendisine kargoyla gönderilmesi halinde görevliye menfaat sağlama vadedinde bulunur. Görevli de menfaati elde ettikten sonra defterleri kargoyla tacire gönderir. Defterlerin tacire gönderilmesi kamu görevlisinin yükümlülüğü olarak görülemez. Sağlanan menfaat yerine getirilen görevin karşılığı olmadığından rüşvet suçu oluşmaz. Bu durumda görevlisinin disiplin sorumluluğu doğabilir.

³⁰ ERMAN-ÖZEK, s. 100.

³¹ (5. CD. 21.11.2006, 8116/9340).

2.5. Kamu Görevlisinin Takdir Yetkisini Kullandığı İş Ya Da Eylemin Görevin Kapsamında Sayılması Sorunu

İdarenin belli bir konuda karar alma ya da birden fazla karar arasında seçim yapabilme iktidarına takdir yetkisi denilmektedir. Takdir yetkisine sahip olan idare, hareket serbestine sahip olmaktadır.³² İdari faaliyetin sürekliliği ve değişebilirliğinin sonucu olarak kamusal faaliyetin yerine getirilmesinde bazı hallerde kamu görevlisinin takdir yetkisi bulunur.³³

Kamu görevlisinin takdir yetkisini kullandığı iş ya da eylemin kaynağının göreve dahil olan bir işlem olması gerekir. Kamu görevlisinin görevli olmadığı bir konuda takdir yetkisine sahip olması mümkün olmaz.³⁴

Görevin kapsamı mevzuatla belirlendiğine göre, idarenin takdir yetkisinin dayanağı da mevzuat hükümleridir. İdare, takdir yetkisini Anayasa ve kanunlara aykırı olmamak üzere kullanılmalıdır.³⁵ Danıştay da benzer görüşü savunmaktadır. *"İdarelere belli bir kararı alıp almamak veya kanunda öngörülen değişik çözümler arasında bir seçim yapmak konusunda tanınan serbestiye takdir yetkisi denir. Bu yetki, keyfi bir hareket yetkisi olmayıp, ancak mevzuatın belirlediği alan içerisinde hukuka uygun bir şekilde kullanılabilir."*³⁶ Kararda görüldüğü gibi kamu görevlisinin takdir yetkisi ile görevi arasında doğrudan illiyet bağı bulunmaktadır.

3. Göreve Dahil Olmayan İş Ya Da Eylemin Yerine Getirilmesi İçin Menfaat Temini

Rüşvet suçunun işlenmesi, kamu görevlisi açısından aynı zamanda görevi kötüye kullanma olduğundan menfaatin görev kapsamında sağlanması gerekir. İş ya da eylemi icra etmeye görevli olmayan kamu görevlisi rüşvet suçundan sorumlu tutulamaz.³⁷ Yargıtay da benzer görüşü savunmaktadır. *"Evlendirme Yönetmeliğinin, "Yetki sınırı" başlıklı 9. maddesinde köylerde ve kasabalarda evlenme işleri ile görevlendirilen muhtarlarının yetkilerinin o köy ve kasaba hudutları ile il sınırları olduğu öngörülmüş bulunması karşısında Akhisar İlçesi Topluca Köyü Muhtarı olduğu anlaşılan sanığın ilçe merkezinde nikah akdi yapmasının görevi cümlesinde bulunmadığı nazara alındığında sanıklara yüklenen rüşvet alıp verme eylemi rüşvet niteliğinde bulunmamaktadır."*³⁸

³² GÖZLER, s. 943.

³³ PAGLIARO, s. 175.

³⁴ ÖZEN, Mustafa, (2010), İrtikap ve Rüşvet Suçları, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 171.

³⁵ GÜNDAY, s. 223.

³⁶ (8. D. 24.6.2011, 1214/3344).

³⁷ ARTUK-GÖKCEN-ALŞAHİN-ÇAKIR, s. 1072.

³⁸ (5. CD. 23.12.1998, 4208/5030).

Haksız menfaat karşılığında göreve dahil olmayan iş veya eylemin yapılması ya da yapılmaması halinde rüşvet suçu oluşmamasına karşın kamu görevlisinin sorumluluğuna ilişkin olarak doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Birinci görüşe göre; iş ya da eylemin göreve dahil olmaması halinde nüfuz ticareti ya da dolandırıcılık suçları oluşmaktadır. Haksız menfaati elde eden failin kendisi görevli olmamasına rağmen kamu görevlisi üzerindeki nüfuzunu kullanacağından bahsederek menfaat sağlarsa nüfuz ticareti suçu; gerçekte böyle bir nüfuzu olmadan nüfuzunu kullanacağından bahsederek menfaat sağlarsa dolandırıcılık suçu oluşur.³⁹ İkinci görüşe göre; haksız menfaatin karşılığı olan iş ya da eylem göreve dahil olmadığında rüşvet ve irtikap suçları oluşmadığından görevi kötüye kullanma suçu da oluşmamaktadır. Rüşvet konusu iş ya da eylem görev kapsamında icra edilmediğinde kamu görevlisinin sadece disiplin sorumluluğuna gidilmelidir.⁴⁰ Üçüncü görüşe göre; kamu görevinin usulsüz üstlenilmesi suçu ya da dolandırıcılık suçu oluşmaktadır.⁴¹

Yargıtay'a göre görevin kapsamında olmayan iş ya da eylemin karşılığında kamu görevlisinin haksız menfaat elde etmesi halinde görevi kötüye kullanma suçu ya da dolandırıcılık suçları değerlendirilmelidir. *"Yapılan işin kamu görevlisinin görevine giren bir iş olması ve rüşvet sonucu yapılması istenilen belirli eylem ile sanığın görevi arasında mutlak bir bağın varlığının mevcudiyetinin zorunlu bulunmasına göre, mahkemenin de kabulünde açıklandığı üzere sanayi ticaret il müdürlüğünde memur olan sanık Sinan'ın petrol istasyonlarını denetleme yetkisi bulunmadığından somut olayda rüşvet suçunun unsurları itibariyle oluşmayacağı gözetildiğinde, sanığın denetleme tarihlerine dair bilgi vermek için maddi menfaat talebinde bulunmaktan ibaret ve görevinin gereklerine aykırı davranmak biçimindeki eyleminin çıkar sağlayarak görevi kötüye kullanma suçunu oluşturduğunun tartışılmaması bozmayı gerektirmiştir."*⁴² Başka bir Yargıtay kararında ise görevli olduğu konusunda karşı tarafın aldatılması halinde dolandırıcılık suçundan hüküm kurulmuştur. *"Fakülte not elemanı olarak görev yapan sanığın müşteri öğrenci P'ye not ortalamasının tutmadığı ve sınıfta kalma durumu bulunduğu dair haber gönderip yanına çağırdığı, gerçekte ortalamasının üstünde başarı göstermiş olan P'nin ortalamasının tutmadığını sözle ve bilgisayardan göstermek suretiyle açıklayan sanığın, bu kaydı, ortalamanın tuttuğunu gösteren şekle getirmek üzere müşteri ile 75.000.000 liraya anlaştığı, daha sonra eve gidip ailesiyle konuşan müşterinin durumu ihbar ettiği anlaşılmış ve mahkemece de bu şekilde*

³⁹ ÖZGENÇ, s. 90.

⁴⁰ LEVİ Nino, (1935), Delitti contro la Pubblica Amministrazione, Milano, s. 275.

⁴¹ GÖZÜBÜYÜK A. Pulat, (1970), Türk Ceza Kanunu Açıklaması, Sevinç Matbaası, Ankara, s. 122.

⁴² (5. CD. 07.07.2011, 7022/9663). Benzer karar içi ayrıca bkz. (5. CD. 19.02.2013, 2880/1247).

kabul edilmiştir. Öğrencilerin notunu verme veya değiştirme gibi görev ve yetkisi bulunmayan sanığın açıklanan ve kabul edilen eyleminin dolandırıcılık suçuna teşebbüs niteliğinde olduğu gözetilmeksizin karar verilmesi kanuna aykırıdır. ⁴³

Yükümlülük suçu olan rüşvet suçunda kamu görevlisi yükümlülüğünü ihlal etmektedir. Görevinin dışına çıkarak haksız menfaat elde etmesi görevinin veya yükümlülüğünün ihlali olarak konu edilmeyeceğinden rüşvet suçu oluşmamaktadır. Kamu görevlisinin görevli olmadığı iş ya da eylemi yerine getirmesinin karşılığında sağladığı haksız menfaate ilişkin olarak disiplin sorumluluğuna gidilebilir.

Nüfuz ticareti suçunda fail, kamu görevlisi üzerinde nüfuzunu kullanacağını açıkça beyan ederek haksız menfaat elde eder. Menfaat sağlayan birey, nüfuzunu kullanan failin anlaşma konusu iş ya da eylem konusunda görevli olmadığını bilmektedir. Bu nedenle görevli olmadığı konuda menfaat sağlayan kamu görevlisi, nüfuzunun karşılığında haksız menfaat elde etmediğinden nüfuz ticareti suçu oluşmaz. Kamu görevlisinin görevli olmamasına rağmen, aldatma kastı ile hareket ederek karşı tarafı görevli olduğuna inandırması halinde dolandırıcılık suçu oluşur. Görevli olduğu konusunda hata yapan kamu görevlisi ise aldatma kastı olmadığından dolandırıcılık suçundan sorumlu olmaz.

Görevi kötüye kullanma suçunda görevin gereklerine aykırı davranma veya görevini ihmal etme hallerinde, sağlanan haksız menfaat ile görev arasında illiyet bağı bulunmalıdır.⁴⁴ Bu nedenle haksız menfaati elde etmesi ile kamu görevlisi sıfatının yan yana gelmesi görevi kötüye kullanma suçunda yeterli olmaz. Aykırılığın ya da ihmalin sebebi görev olmalıdır. Görevli olunmayan konuda haksız menfaat elde edilmesinin sebebi, görevi gereklerine aykırılık ya da görevin ihmali olamayacağından, görevi kötüye kullanma suçu oluşmaz.

5237 sayılı kanun döneminde Yargıtay kararlarında, göreve dahil olmayan işin görülmesi karşılığında kamu görevlisinin haksız menfaat elde edilmesinin, görevi kötüye kullanma suçu olarak değerlendirilmesi hatalıdır. Yargıtay kararları dikkate alındığında, trafik polisinin çiftleri evlendirmesi karşılığında haksız menfaat elde etmesi halinde de görevi kötüye kullanma suçundan dolayı hüküm kurulmalıdır. Göreve dahil olmayan konuda menfaat elde edilmesinin görevi kötüye kullanma suçu sayılması görüldüğü gibi kanuni dayanaktan yoksundur. Görevi kötüye kullanma suçu her ne kadar kamu idaresine karşı işlenen suçlar içerisinde ikame suç olarak görülse de bu durum

⁴³ (5. CD. 02.07.2003, 3567/4271). Benzer karar için ayrıca bkz. (5. CD. 29.04.2002, 6745/2994).

⁴⁴ ÜNVER Yener, (2010), TCK'da Kamu İdaresine Karşı Suçlar, Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku, C. III, İstanbul, s. 566.

suçların belirliliği ilkesini ihlal etmemelidir. Rüşvet suçunun yapısal unsurlarında eksiklik olan her durumda görevi kötüye kullanma suçundan dolayı hüküm kurulması kanunilik ilkesine aykırılık teşkil eder.

4. Görevin Gereklere Uygun Ya da Aykırı Hareket Edilmesinin Rüşvet Suçuna Etkisi

4.1. Genel Açıklamalar

6352 sayılı kanun değişikliğinden sonra rüşvet suçu görevin gereklere uygun veya aykırı iş ya da eylemlerin yerine getirilmesi amacıyla işlenebilmektedir. Görevin gereklere uygun iş için menfaat sağlanması halinde hukuka aykırı olan sadece menfaatin kabulü olmasına karşın, görevin gereklere aykırı iş için menfaat sağlanması halinde anlaşma konusu eylem ile birlikte menfaatin kabulü de hukuka aykırıdır.⁴⁵

4.2. Kamu Görevlisinin Görevinin Gereklere Uygun Ya Da Aykırı Hareket Etmesi

Görevin gereklere aykırılık, kamusal faaliyetin yerine getirilmesi için kendisine verilen yetkinin kötüye kullanılmasıdır. Görevi düzenleyen kurallardan farklı hareket edilmekte ya da talimatlara uygun hareket edilmemektedir. Kamu görevlisi yapılması gerekeni yapmamakta ya da yapılmaması gerekeni yapmaktadır.⁴⁶ Kamusal faaliyetin usule uygun şekilde yerine getirilmesi temel amaç olduğundan görevin gereklere aykırılık halinde idarenin amacı gerçekleşmez.⁴⁷

Görevin gereklere aykırılığı sadece mevzuata aykırılık olarak düşünmemek gerekir. Diğer ifadeyle görevlendirmenin düzenlendiği mevzuata uygun olsa bile kamu görevlisinin genel olarak yükümlülüklerine aykırı davranması da görevin gereklere aykırılık oluşturmaktadır. Örneğin görevini ifa eden kamu görevlisinin kamusal faaliyetin yerine getirilmesinde dürüst olmaması hali davranış normunun ihlalidir.

⁴⁵ KÜHL Kristian, HEGER Martin, (2014), Strafgesetzbuch: Kommentar, Münih, s. 1655.

⁴⁶ TOROSLU, s. 301.

⁴⁷ Görevin gereklere aykırılık oluşturan Yargıtay kararları için bkz. *“Oluş ve kabule göre infaz koruma memuru olan sanığın kendisine ait cep telefonu ile hükümlülerden T’yi ailesiyle görüştürmek suretiyle karşılığında para almak; yine hükümlüler tarafından sonradan cezaevine sokulan cep telefonunun mevcudiyetini öğrendikten sonra da durumu idare etmesi ve herhangi bir işlem yapmaması için vaad edilen parayı almak şeklindeki eylemleri TCK’nın 212/2. maddesinde yazılı nitelikli rüşvet suçunu oluşturmaktadır.”* (5. CD. 22.12.2004, 8850/8818); *“Sanığın kaçak olarak kişilerin ülkeye girişine göz yumulması karşılığında görevlilere para teklifinin, memurlarca kabul edilmemesi şeklindeki oluşu karşısında, taraflar arasında rüşvet anlaşmasının gerçekleşmemesi nedeniyle 5237 Sayılı Yasanın 252. maddesine göre rüşvete teşebbüs vasfında bulunduğu ve lehe olan yasanın belirlenmesinde buna göre değerlendirme yapılması gerektiği dikkate alınmalıdır.”* (5. CD. 23.03.2006, 1978/2266).

Görevin gereklerine uygunluk, menfaat konusu işin meşru olmasıdır. Kamu görevlisinin yerine getirdiği iş mevzuata ve talimatlara uygundur. Birey açısından da haklı bir işinin gördürülmesi söz konusudur. Kamu görevlisi yapılması gerekeni yapmakta yapılmaması gerekeni ise yapmamaktadır.⁴⁸

4.3. Görevin Gereklerine Uygunluk - Görevin Gereklerine Aykırılık Ayırımına Göre Suçların Tasnifi

5237 sayılı kanuna göre kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar içerisinde yapısal unsurları açısından irtikap (md. 250), rüşvet (md. 252) ve görevi kötüye kullanma (md. 257) suçları benzerlik taşımaktadır. Görevli olan kamu görevlisinin suçun faili olması sayılan suçların ortak özelliğidir. Kamu görevlisinin görevinin gereklerine uygun veya aykırı davranmasının irtikap, rüşvet ve görevi kötüye kullanma suçlarının hangilerinde unsur olarak yer aldığı belirlenmesi gerekir.

İrtikap suçunda kamu görevlisi görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle bireyi icbar ederek menfaat sağlamak ya da vaat bulundurmaktadır. Kamu görevlisi yapması gerekeni yapmak ya da yapmaması gerekeni yapmamak için bireyi baskı altına almak suretiyle haksız menfaat elde etmek istemektedir. Kamu görevlisinin iş ya da eylemi görevinin gereklerine aykırı değildir. Örneğin doktor yapmak zorunda olduğu ameliyatı yapmak için, öğretmen sınavı iyi geçmiş olan öğrenciyi iyi puan vermek için, tutukevi müdürü tahliye kararı verilmiş olan tutukluyu serbest bırakmak için, trafik polisi kontrollerde eksiği bulunmayan kişinin aracını bağlamamak için menfaat talep etmektedir. Kamu görevlisinin görevinin gereklerine uygun davranmasına karşın eyleminin irtikap suçunu oluşturmasının sebebi kamu görevlisi sıfatını baskı unsuru olarak kullanmasıdır. Bu baskı karşısında birey hakkı olanı alamama korkusunu yaşamaktadır.⁴⁹

⁴⁸ ANTOLİSEİ, s. 790; Görevin gereklerine uygunluk oluşturan Yargıtay kararları için bkz. "Sanığın görevi gereği yapması gereken ipotek tesisi işlemini yapma karşılığında bireyden 250 lira isteyip alma şeklindeki eylemi yapılması gereken iş için haksız menfaat sağlamadığı." (5. CD. 03.05.2007, 84/3195). "Tapu sicil müdürlüğünde veri hazırlama ve kontrol işletmeni olarak görev yapan sanığın, ipotek işlemlerini takip eden mağdurun elemanı olan kişiye patronunuz gelirken bir adet yeşillikle gelsin diyerek haber gönderdiği ve işlemin tamamlanmasından sonra parayı aldığı olayda haklı işin görülmesi karşılığında haksız menfaat elde edilmiştir." (5. CD. 17.10.2011, 2000/21995).

⁴⁹ YAŞAR-GÖKCAN-ARTUÇ, s. 7794; Yargıtay da benzer görüşü savunmaktadır. "İrtikap suçu ise kamu görevlisinin sıfat ve görevini kötüye kullanarak kişiyi tazyik etmesi ile başlayıp bu sıkıştırma karşısında mağdurun da memurun haksız işlemlerini önlemek zorunluluğunu duyarak ona menfaat temin ve vaat etmesi ile oluşur. Kamu görevlisi açıkladığı istekler yerine getirilmezse mağdurun işini yapmayacağını söylemek suretiyle onu manevi cebir altında bulundurmaktadır. Böyle haksız bir durumla karşılaşan ve haklı işinin kamu görevlisi tarafından yapılmayacağı veya gerçekleştirileceği ya da haksız bir muameleye maruz kalacağı endişesine kapılan mağdur belli bir şiddete ulaşmış olan bu manevi cebirin etkisiyle ve hakkını elde etmek zorunluluğu karşısında haksız

İrtikap suçunun aksine rüşvet suçu kamu görevlisinin, görevinin gereklerine uygun veya aykırı davranmasıyla işlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında rüşvet suçunun alanı irtikap suçuna nazaran geniştir. Görevin gereklerine uygun davranan kamu görevlisi ile birey irtikap suçundan farklı olarak meşru işin yerine getirilmesi amacıyla serbest iradeleriyle anlaşmaktadırlar.⁵⁰

765 sayılı kanunda görevin gereklerine uygun iş ya da eylemin karşılığında haksız menfaat sağlanması basit rüşvet olarak nitelendirilirken görevin gereklerine aykırı iş ya da eylemin karşılığında haksız menfaat sağlanması ise nitelikli rüşvet olarak kabul edilmekteydi.⁵¹ 6352 sayılı kanun değişikliğinden önce 5237 sayılı kanun md. 252'ye göre görevin gereklerine aykırı hareketin karşılığında sağlanan haksız menfaat rüşvet suçunu oluşturmaktaydı. Görevin gereklerine uygun hareketin karşılığında sağlanan haksız menfaat ise md. 250/1'e göre irtikap ya da md. 257/3'e göre görevi kötüye kullanma suçunu oluşturmaktaydı. İrtikap suçunun oluşması için haklı bir işin hiç veya gereği gördürülmeyeceğinden bahisle bireyin icbar edilmesi gerekirdi. Somut olayda icbar bulunmadığında ise genel ve tamamlayıcı suç tipi olan görevi kötüye kullanma suçunun koşullarının oluşup oluşmadığı araştırılırdı.⁵² 6352 sayılı kanun değişikliği ile birlikte rüşvet suçunun kapsamı genişletilmiştir. Haksız menfaatin karşılığı olan iş ya da eylemin görevin gereklerine uygun ya da aykırı olup olmadığına bakılmaksızın görevin ifası kapsamında yerine getirilen iş ya da eylem rüşvet suçunun konusunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte görevi kötüye kullanma suçuna ilişkin md. 257/3 hükmü de kaldırılmıştır. Görevin gereklerine uygun davranması için menfaat sağlanması artık görevi kötüye kullanma suçunu oluşturmamaktadır. Görüldüğü gibi 6352 sayılı kanun değişikliğinden sonra rüşvet suçunun alanı oldukça genişletilmiş, görevi kötüye kullanma suçunun alanı ise daraltılmıştır. Diğer ifadeyle 6352 sayılı kanun değişikliği ile birlikte rüşvet suçu haklı ya da haksız bir işin görülmesi için çıkar sağlanması olarak kabul edilir. Kanun koyucu aykırı ya da uygun iş olup olmadığına bakılmaksızın tüm olasılıkları rüşvet suçu kabul ederek görev kapsamına vurgu yapmıştır.⁵³

Yukarıda açıklandığı üzere 6352 sayılı kanun değişikliğinden önce md. 257/1'e göre görevinin gereklerine aykırı hareketinin sonucunda kamu görevlisi kişilerin mağ-

---

olarak istendiğini bildiği parayı ve sair menfaatleri kamu görevlisine vermekte ya da vaat etmektedir. Burada mağdur meşru zeminde bulunmaktadır.” (CGK. 30/03/2010, 2009/5-167-2010/70).

⁵⁰ ARTZ Gunther-WEBER Ulrich-HEINRICH Bernd, (2009), Strafrecht Besonderer Teil Lehrbuch, Bielefeld, Rn. 17.

⁵¹ GÜRELLİ, s. 67.

⁵² ARTUK-GÖKCEN-ALŞAHİN-ÇAKIR, s. 1071.

⁵³ DONAY Süheyl, (2014), Türk Ceza Kanunu Şerhi, Beta Yayınları, İstanbul, s. 366.

duriyetine veya kamunun zararına neden olur ya da kişilere haksız bir menfaat sağlarsa; md. 257/2'ye göre görevini ihmal etmek suretiyle kamu görevlisi kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olur ya da kişilere haksız bir menfaat sağlarsa; md. 257/3'e göre görevinin gereklerine uygun davranması için veya bu nedenle kişilerden kendisine veya bir başkasına çıkar sağlarsa, görevi kötüye kullanma suçundan dolayı sorumlu tutulmaktaydı. 6352 sayılı değişiklikten sonra (md. 257) üçüncü fıkra kaldırılmıştır. Bu nedenle görevi kötüye kullanma suçu sadece görevin gereklerine aykırı davranarak ya da görevin ihmali suretiyle işlenebilmektedir.

Rüşvet, irtikâp ve görevi kötüye kullanma suçları karşılaştırıldığında rüşvet ile irtikâp suçunun ortak noktası görevin gereklerine uygun hareketin karşılığında haksız menfaat elde edilmesidir. Rüşvet ile görevi kötüye kullanma suçunun ortak noktası ise kamu görevlisinin görevinin gereklerine aykırı davranmasıdır. Rüşvet suçunun irtikâp ve görevi kötüye kullanma suçlarından farklı özelliği rüşvet anlaşmasının varlığıdır.⁵⁴ Rüşvet suçunda haksız menfaat rıza karşılığında sağlanmalı, anlaşma bireyin özgür iradesine dayalı olmalı, iradeler fesada uğratılmamalıdır.⁵⁵

5. Görev Kapsamındaki İş

5.1. Genel Açıklamalar

Rüşvet suçu kamu görevlisinin ya da göstereceği üçüncü kişinin sadece menfaat elde etmesine bağlı olarak işlenmemektedir. Menfaatin mutlaka karşılığı bulunmalıdır. Bu karşılık kamu görevlisinin görevine dahil olan belli bir işin yapılması ya da yapılmamasıdır. Söz konusu karşılık bireyin rüşvet vermesinin sebebi olmalıdır.⁵⁶ Rüş-

⁵⁴ ÖZBEK-DOĞAN-BACAKSIZ-TEPE, s. 1084; Yargıtay da benzer görüşü savunmaktadır. "Rüşvet suçunda, rüşvet alan da, rüşvet veren de gayrimeşru zemin içerisindedirler. Memurun, memuriyetine ait belirli işlerde, iş sahibi tarafından sağlanan veya sağlanması vaad edilen menfaat karşılığı, görevin ifası hususunda anlaşmaya varmalarıyla rüşvet suçu tüm öğeleriyle oluşmuş olur. Olayda sanık N. menfaat karşılığı görev dışı davranmak hususunda müştekiyle anlaşmaya varmış değildir. Aksine, mevzuat gereği veraset ilamı getirmediği takdirde işinin yapılmasına imkan olmadığını, müştekiye açıklıkla söylemiştir. Müteakip işlerin takibi için görevi gereği kendisine başvuran müştekiden menfaat sağlamaya çalışması görevi kötüye kullanmak niteliğinde olduğu ve sanık İ'nin kabulü ile yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır." (CGK. 04.05.1987, 600/245).

⁵⁵ ERMAN-ÖZEK, s. 96.

⁵⁶ Yargıtay da benzer görüşü savunmaktadır. "Sanığın yönetimindeki öğrenci servisi otobüsü ile seyrederken, trafik denetimi yapan müşteki tarafından durdurularak, aracın koltuk sigortasının yaptırılmadığının tespiti ile kısa zamanda yaptırmasını söyleyip evrakları iade etmesine müteakip, sanığın müşteki jandarma görevlisine belli bir işin yapılması veya yapılmamasına yönelik istemi olmaksızın yemek yemeleri için 20 lira vermesi fiilinin rüşvet suçunu oluşturmaz." (5. CD. 07.12.2006, 270/9994).

vet suçu görevli olunan iş veya eylemin yapılması ya da yapılmaması amacını taşımaktadır. Görev kapsamındaki iş veya eylemin özelliklerinin belirlenmesi rüşvet suçunun unsurlarının belirlenmesine katkı sağlamaktadır.⁵⁷

Rüşvet suçunun oluşabilmesi için haksız menfaatin, hukuka uygun veya hukuka aykırı belli bir iş karşılığında sağlanması gerekir. Her ne kadar yasa metninde “görev kapsamında ifa edilen iş” ifadesi yer alsada kamu görevlisinin eylemleri de rüşvet suçunun konusunu oluşturmaktadır. Kamu görevlisi kamusal faaliyeti sadece işlemlerle değil eylemlerle de yerine getirmektedir. Anlaşma konusu işlem ya da eylem icrai veya ihmali olabilmektedir.⁵⁸

5.2. İşin Belirli Olması

Rüşvet konusu iş ile haksız menfaat arasında karşılık ilişkisinin diğer ifadeyle nedensellik bağının kurulabilmesi için rüşvet konusu işin belli olması gerekir.⁵⁹ Rüşvet alan kamu görevlisi haksız menfaatin somut bir karşılığı olduğunu; aynı şekilde birey de verdiği rüşvetin amacının olduğunu bilmelidir.⁶⁰

Yargıtay’a göre; anlaşma konusu işin belirli olmaması halinde rüşvet suçu oluşmaz. Bu durumda sorumluluk çeşitli ihtimallere göre değerlendirilmektedir. Teklifin bireyden gelmesi halinde kamu görevlisine görevinden dolayı hakaret suçu oluşur. *“Ağın Sulh Ceza Mahkemesinin .., Sulh Hukuk Mahkemesinin ise .... dosyalarında taraf sıfatı bulunan sanığın, adliyede tek hakim olarak tüm mahkemelere müstemiren bakmakla görevli katılanın odasına girip duruşma gününü sorduktan sonra masanın üzerine içinde .. para bulunan sarı zarf bıraktığı, katılanın ne olduğunu sorması üzerine "bir şey değil yemek falan yersiniz dediği" somut olayda 5237 sayılı TCK'nın 6352 sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önceki 252/3. maddesinde rüşvetin bir kamu görevlisinin görevinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapması veya yapmaması için kişiyle varılan anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlaması olarak tanımlanmış olduğu da nazara alındığında, sanığın sözlerinin tarafı olduğu davaların lehine sonuçlanması amacına yönelik ve kamu görevlisinin görevinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapmasını veya yapmamasını temin maksadıyla para teklifi boyutuna varmadığı, ancak sanığın söz ve*

⁵⁷ SCHÖNKE-SCHRÖDER, s. 3100.

⁵⁸ ERMAN-ÖZEK, s. 112.

⁵⁹ BAUMANN, Jürgen, (1961), Zur Problematik Der Bestechungstatbestände, Heidelberg, s. 23; Yargıtay da benzer görüşü savunmaktadır. *“Rüşvet suçunda önemli olan yapılan işin memurun görevine giren belirli bir iş olması, anlaşmanın işin yapılmasından veya yapılmamasından önce olması ve rüşvet sonucu yapılması istenen eylem ile sanığın görevi arasında mutlak bir bağın varlığıdır.”* (5. CD. 18.04.2002, 1153/2678).

⁶⁰ KÜHL-HEGER, s. 1649.

davranışlarının kamu görevlisinin şeref ve saygınlığına saldırı niteliğinde olması sebebiyle kamu görevlisine hakaret suçunu oluşturacağı gözetilmelidir.”⁶¹ Teklifin kamu görevlisinden gelmesi halinde ise görevi kötüye kullanma suçu oluşur. “Kamu görevlisinin görevinin gereklerine aykırı davrandığı belirlenmekte ama iş belirlenemediğinden diğer şartları da varsa görevi kötüye kullanma suçu oluşur.”⁶²

Kamu görevlisine sağlanan haksız menfaatin karşılığı olan işin belirli olmaması halinde rüşvet suçu oluşmaz.⁶³ İşin belirli olmamasına karşın kamu görevlisine menfaat sağlanması kamu görevlisini kendi yanına çekme amacını taşır.⁶⁴ Diğer ifadeyle ileride gördürülebilecek işler açısından zemin yaratmak amacıyla menfaat sağlanmaktadır. Sağlanan menfaatin rüşvet olarak kabul edilmemesinin iki ana nedeni bulunur. İlk nedene göre rüşvet suçu görevin ya da kamu görevliliği sıfatının satın alınması olmayıp görev kapsamındaki işin satın alınmasıdır. İşin belirli olmaması halinde sağlanan haksız menfaatin karşılığı bulunmadığından rüşvet suçu oluşmaz. Bugün için belirlenmemiş geleceğe yönelik beklentilerin karşılığı olarak sağlanan menfaat kamu görevlisi ile yakın ilişki kurma amacını taşır. İkinci nedene göre Türk, İtalyan ve Alman ceza kanunlarında yer alan ifadeler karşılaştırıldığında işin belirsizliğinin Türk ceza kanununa göre rüşvet suçunu oluşturmaması gerektiği görülmektedir. 5237 sayılı kanun md. 252’ye göre “görevin ifasıyla ilgili bir iş”; İtalyan ceza kanunu md. 318’e göre “görev ve yetkileri kullanmak için”; Alman ceza kanunu md. 331’e göre “görevi yerine getirmek için” rüşvet suçu işlenebilmektedir. Görüldüğü gibi İtalyan ve Alman kanun koyucunun aksine Türk kanun koyucu “görevin ifa edilmesinin karşılığında” sağlanan haksız menfaati rüşvet olarak kabul etmemiştir. Görevin ifasıyla ilgili “bir iş” ifadesiyle rüşvet anlaşmasının konusu olan işin belirli olmasını aramıştır. Ceza kanunlarının geniş yorumlanması mümkün olsa bile bunun kıyasa yol açmaması gerekir.⁶⁵ Kanun metnini yorumlayan hakim kanun koyucunun hükmü oluştururken kastettiği amacın ötesine geçmemesi gerekir. Bu nedenle kanunda yer alan “bir iş” ifadesinin belirsiz işleri de kapsama dahil edebilecek şekilde geniş yorumlanmaması hükmün oluşturulma amacına uygun olmaktadır.

Yargıtay’a göre yapılacak ya da yapılmayacak göreve dahil işin ve haksız menfaatin somutlaştırıldığı rüşvet anlaşması şartlı olarak yapılamaz. Şart gerçekleşmediği sürece anlaşma sonuç doğurmayacağından maddi unsur eksikliğinden rüşvet suçu oluşmaz. “Yargıtay Ceza Genel Kurulunun Dairemizce de benimsenen 04/05/1987 gün

⁶¹ (5. CD. 18.06.2015, 9757/12729).

⁶² (5. CD. 18.02.2008, 16829/935).

⁶³ ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞIZ-TEPE, s. 1092.

⁶⁴ ARTZ-WEBER-HEINRICH, Rn. 17.

⁶⁵ AKBULUT Berrin, (2009), Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 89.

ve 600/245 sayılı Kararında vurgulandığı gibi, rüşvet suçunun konusu; işin yapılması veya yapılmaması olduğundan, şarta bağlı rüşvet sözleşmesinin yapılamayacağı, zira şart gerçekleşmediğinde rüşvet sözleşmesinin gereğinin yerine getirilmeyeceği, başka bir anlatımla anlaşma konusunun ortadan kalkacağı kabul edildiğinden rüşvet verme suçunun unsurlarının oluşmadığı, ancak eylemin kamu görevlisinin şeref ve saygınlığına saldırı niteliğinde, TCK'nın 125/3. maddesinde düzenlenen kamu görevlisine hakaret suçunu oluşturabilmektedir.⁶⁶ Şarta bağlı rüşvet anlaşmasının sonuç doğurmasının sebebi iradelerin uyuşmaması ya da haksız menfaatin belirsizliği olmayıp anlaşma konusu işin belirsizliğidir. Her ne kadar işin ne olduğu konuşulmuş olsa da koşula bağlanmış iş tarafları arasında belirlenmiş olarak kabul edilemez.

Yukarıda belirtildiği üzere geleceğe yönelik beklentiler için sağlanan haksız menfaat rüşvet değildir. İşin belirli olmaması halinde sağlanan haksız menfaat, görevin gereklerine aykırı iş henüz belirli olmadığından görevi kötüye kullanma suçunu da oluşturmamaktadır. Bu durumda sadece kamu görevlisinin disiplin sorumluluğuna gidilebilir.

5.3. İşin Yapılması Ya da Yapılmamasının Suçun Unsuru Olup Olmadığı Sorunu

Rüşvet suçunda kamu görevlisinin edimi olan işin yapılması ya da yapılmaması, sağlanan menfaatin sebebi olarak rüşvet anlaşmasının unsurudur.⁶⁷ Rüşvet anlaşmasında mutlaka belirlenmiş olmakla birlikte işin yapılması ya da yapılmaması rüşvet suçunun unsuru değildir. Bu nedenle kamu görevlisi haksız menfaati elde ettikten sonra anlaşma konusu işi anlaşmaya aykırı olarak yerine getirmese dahi rüşvet suçu tamamlanmış olur.⁶⁸

Rüşvet anlaşmasında haksız menfaatin hedefi olan iş ya da eylemin yerine getirilmesi her ne kadar suçun unsuru olmasa da iş ya da eylemin yerine getirilmesi ceza yasasında ayrıca suç olarak düzenlenmişse gerçek içtima kuralı gereği rüşvet ve ilgili suçtan sorumluluk doğar. Örneğin öğrendiği suçu yetkili makamlara bildirmemek amacıyla menfaat elde eden kamu görevlisi aynı zamanda işlenen suçu da bildirmezse gerçek içtima kuralı uygulanır.⁶⁹

Rüşvet suçu özünde rüşvet anlaşmasının yapılmasına bağlı olarak işlenmektedir. Rüşvet anlaşmasının da üç kurucu unsuru bulunur. Bunlar: 1) Haksız menfaatin

⁶⁶ (5. CD. 05.10.2017, (8415/4202).

⁶⁷ MAJNO, (1978), Ceza Kanunu Şerhi, Yargıtay Yayınları, Cilt II, Ankara, s. 175.

⁶⁸ KİNDHÄUSER, Urs, (2009), Strafrecht Besonderer Teil I, Baden-Baden, Rn. 42.

⁶⁹ ÖZGENÇ, s. 116.

belirlenmesi, 2) göreve dahil olan işin yapılması ya da yapılmaması, 3) iradelerin uyuşması. Rüşvet suçu haksız menfaatin elde edilmesiyle tamamlandığına göre kararlaştırılan işin yapılması ya da yapılmamasının rüşvet anlaşmasında belirlenmesi yeterlidir.

SONUÇ

Kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar içerisinde yer alan rüşvet suçunda kamu görevlisi ile birey haksız menfaat karşılığında görevin ifası kapsamında yer alan belli bir işin yapılması ya da yapılmaması konusunda serbest iradeleriyle anlaşmaktadırlar. Rüşvet suçunun, korunan hukuki yarar ve suçun yapısı bakımından benzer suç tipleri olan irtikap ve görevi kötüye kullanma suçlarından ayrılan noktası taraf iradelerinin belli bir amacın gerçekleşmesi için uyuşmasıdır.

Kamusal faaliyeti kamu idaresi adına yerine getirme yükümlülüğü bulunan kamu görevlisi rüşvet suçunun işlenmesiyle birlikte yükümlülüğünü ihlal etmektedir. Yükümlülüğün kaynağı olan görevinin dışına çıkarak kamusal faaliyetin satılamaz-satın alınamaz olduğu konusunda toplumda var olan güvene zarar vermektedir. Bu nedenle rüşvet suçunda tarafların sadece anlaşması ceza sorumluluğunun belirlenmesi için yeterli olmaz. Anlaşmanın konusunun kamu görevlisi tarafından icra edilmesi gereken göreve dahil bir hareketi içermesi gerekir. Diğer ifadeyle rüşvet suçunda haksız menfaatin karşılığı olan kamu görevlisi tarafından yapılması ve yapılmaması gereken iş ya da eylemin mutlaka görevin kapsamında olması gerekir.

Suçun maddi unsurlarıyla yerine getirilecek görev arasında doğrudan illiyet bağı bulunduğu için rüşvet suçunda fail olan kamu görevlisinin görevi suçun maddi unsuru kabul edilmelidir. Kanunilik ilkesi gereğince görevin önceden objektif olarak belirlenebilir olması gerekir. Bu nedenle suçun işlenmesinden önce görevin kapsamının belirlenmiş olması gerekir. Görevin kapsamının belirlenmesi konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmasına karşın genel olarak kapsam mevzuat ve talimatlarla belirlenmektedir. Esasen talimatların kaynağı da mevzuatlardır. Kamu görevlisinin görevli olmadığı iş ya da eylemin yerine getirilmesi için sağladığı haksız menfaat rüşvet suçunu oluşturmamaktadır. Bu durum kamu görevlisinin özel faaliyeti sayıldığından irtikap ya da görevi kötüye kullanma suçları da oluşmaz ve sadece disiplin sorumluluğuna gidilebilir.

Görevin kapsamı belirlendikten sonra kamu görevlisinin rüşvet konusu işin yapılması ya da yapılmaması konusunda müstakil olarak görevlendirilmesinin gerekli olup olmasına göre görevin kapsamı dar veya geniş yorumlanmaktadır. Kamu görevlisinin bağlı olduğu kurumun görevli olmasının yeterli olduğunu savunlar görevin kapsamını geniş yorumlamaktadır. Kamu görevlisinin bağlı olduğu kurumun görevli olmasının yanında görevlinin de görevlendirilmiş olmasını savunanlar ise görevin kapsamını dar yorumlamaktadırlar. Kamu idaresini temsil yetkisine sahip olmayan kamu

görevlisinin görevli sayılmaması gerektiğinden görevin kapsamının dar yorumlanması gerekir.

Kamu görevlisinin görevli olup olmadığının belirlenmesi için yapmak ya da yapmamak zorunda olduğu iş ya da eylem olup olmadığına bakılmalıdır. Kamu görevlisinin ek uğraşının gerekli olduğu işler kamusal faaliyetin yerine getirildiği işler olarak kabul edilmeyip özel faaliyet sayılmalıdır. Diğer ifadeyle ek uğraşa bağlı olarak yerine getirilen iş ya da eylem görevin kapsamında kabul edilmemelidir. Bu nedenle görevlinin bu faaliyetlerden dolayı elde ettiği menfaat rüşvet suçunu oluşturmamaktadır.

Rüşvet suçunda görevli olunan iş ya da eylem görevin gereklerine uygun veya aykırı olabilir. Görevin gereklerine uygunluk yapılması gerekeni yapmak veya yapılmaması gerekeni yapmamak olarak ifade edilebilirken görevin gereklerine aykırılık ise kamu görevlisinin mevzuat ve talimatlara aykırı davranması olup yapılması gerekeni yapmamak veya yapılmaması gerekeni yapmak olarak ifade edilmektedir. 6352 sayılı kanun değişikliğinden önce rüşvet suçunun konusu olan iş ya da eylemin görevin gereklerine aykırılık oluşturması gerekirdi. Diğer ifadeyle görevin gereklerine uygun hareketin karşılığında haksız menfaat elde edilmesi rüşvet suçu olarak kabul edilmemektirdi. Bu durumda haksız menfaatin elde edilmesine yönelik olarak birey icbar edilmişse irtikap suçu, icbar edilmemişse görevi kötüye kullanma suçu oluşurdu. 6352 sayılı değişiklikle birlikte rüşvet suçunun kapsamı genişletilmiştir. Görevin gereklerine uygun ya da aykırı hareketin karşılığında sağlanan haksız menfaat rüşvet suçu olarak kabul edilmektedir.

KAYNAKLAR

- AKBULUT, Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.
- AKYILMAZ, Bahtiyar- SEZGİNER, Murat- KAYA, Cemil, Türk İdare Hukuku, Savaş Yayınevi, 2019.
- ALACAKAPTAN, Uğur, Suçun Unsurları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975.
- ANTOLİSEİ, Francesco, Manuale di Diritto Penale, Parte Speciale II, Milano, 1986.
- ARTUK, Mehmet Emin-GÖKCEN, Ahmet-ALŞAHİN, Mehmet Emin-ÇAKIR, Kerim, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- ARTZ, Gunther-WEBER, Ulrich-HEINRICH, Bernd, Strafrecht Besonderer Teil Lehrbuch, Bielefeld, 2009.
- BAUMANN, Jürgen, Zur Problematik Der Bestechungstatbestände, Heidelberg, 1961.
- CARRARA, Francesco, Programma dei Corso di Diritto Criminale, C.5, Lucca, 1877.
- DONAY, Süheyl, Türk Ceza Kanunu Şerhi, Beta Yayınları, İstanbul, 2014.
- ERMAN, Sahir - ÖZEK, Çetin, Kamu İdaresine Karşı Suçlar, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.
- GİRİTLİ, İsmet-BİLGEN, Pertev-AKGÜNER, Tayfun, İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul, 2006.
- GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku, Cilt I, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Pulat, Türk Ceza Kanunu Açıklaması, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.
- GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011.
- GÜRELLİ, Nevzat, İrtikâp Ve Rüşvet Cürümleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1954.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki-ÖZEN, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar, USA Yayıncılık, Ankara, 2016.
- KİNDHÄUSER, Urs, Strafrecht Besonderer Teil I, Baden-Baden, 2009.
- KÜHL, Kristian, HEGER, Martin, Strafgesetzbuch: Kommentar, Münih, 2014.
- LEVİ, Nino, Delitti contro la Pubblica Amministrazione, Milano, 1935.
- MANZİNİ, Vincenzo, Trattato di Diritto Penale Italiano: dei delitti contro la pubblica amministrazione e l'amministrazione della giustizia, Torino, 1986.
- MAJNO, Ceza Kanunu Şerhi, Yargıtay Yayınları, Cilt II, Ankara, 1978.
- ÖNDER, Ayhan, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, İstanbul, 1987.
- ÖZBEK, Veli Özer-DOĞAN, Koray-BACAĞSIZ, Pınar-TEPE, İlker, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017.

- ÖZEN, Mustafa, İrtikap ve Rüşvet Suçları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.
- ÖZGENÇ, İzzet, İrtikap, Rüşvet ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013.
- PAGLIARO, Antonio, Principi di diritto penale: Parte speciale: delitti dei pubblici ufficiali contro la pubblica amministrazione, Milano, 1986.
- SAVAŞ, Vural - MOLLAMAHMUTOĞLU, Sadık, Türk Ceza Kanunu Yorumu, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1995.
- SCHÖNKE, Adolf-SCHRÖDER, Horst, Strafgesetzbuch: Kommentar, 29. Baskı, Münih, 2014.
- TEZCAN, Durmuş - ERDEM, Mustafa Ruhan – ÖNOK, R. Murat, Teorik Ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.
- TOROSLU, Nevzat, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018.
- ÜNVER, Yener, TCK'da Kamu İdaresine Karşı Suçlar, Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku, C.III, İstanbul, 2010, s. 546 vd.
- YAŞAR, Osman - GÖKCAN, Hasan Tahsin - ARTUÇ, Mustafa, Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.